

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРУДЕНЦІЙНОГО НАГЛЯДУ ЗА СТРАХОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Временко Людмила Василівна

К.е.н., президент Харківського союзу страховиків

Корват Олена Валеріївна

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

Молодший науковий співробітник

Створення в Україні системи пруденційного нагляду є одним з пріоритетних завдань регулювання страхової діяльності, про що свідчить прийнята Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг) у липні 2010 року Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами [4]. Пруденційний нагляд є найважливішою сферою роботи державного регулятора, основні завдання якого – підтримання стабільності ринку, контроль за збереженням платоспроможності фінансових установ та забезпеченням своєчасного виконання ними своїх зобов'язань перед споживачами.

Проблемам ефективної організації процесів пруденційного нагляду приділяється багато уваги іноземними фахівцями, зокрема Л. Асталосом [1], Р. Дж. Хобартом, П. Шармою, М. Бартом, Дж. Брюсом, А. Чаттерджі, Г. Томпсоном, У. Макдональдом. Міжнародний досвід побудови пруденційних систем міститься у численних нормативних документах, звітах, рекомендаціях національних регуляторів розвинених країн, зокрема Великобританії, Швейцарії, Нідерландах, Канади, Австралії. Пруденційний нагляд на основі оцінки ризиків став міжнародним стандартом, затвердженим Базельським комітетом з питань банківського нагляду, Міжнародною асоціацією комісій з цінних паперів та Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю (IAIS). Єдиний європейський підхід у встановленні вимог до платоспроможності страховиків (Solvency II) об'єднав найбільш сучасні підходи пруденційного регулювання, включаючи стандарти бухгалтерської звітності, актуарні принципи, прийоми корпоративного регулювання.

Для побудови системи пруденційного нагляду в Україні Концепцією [4] було окреслено основні цілі, завдання та етапи впровадження, а також визначено Програму розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами. Проте, на погляд авторів, Концепція має певні концептуальні суперечності, у ній відсутня чітка ієрархія завдань і цілей, встановлений неповний перелік елементів та завдань для побудови цілісної та ефективної системи нагляду. Зважаючи на це, метою дослідження стало визначення існуючих проблем та розробка рекомендацій щодо вдосконалення національної системи пруденційного нагляду за страховою діяльністю.

В рамках Концепції під пруденційним наглядом розуміється «система наглядових процедур Держфінпослуг за дотриманням фінансовою установою пруденційних правил, яка дозволяє зменшити наглядове навантаження на фінансові установи, діяльність яких не несе загрози невиконання зобов'язань перед існуючими клієнтами, і посилити наглядові зусилля за установами, діяльність яких є чи може бути загрозою для виконання таких зобов'язань» [4]. На відміну від національного визначення у зарубіжній практиці пруденційний нагляд включає реалізацію регулятором не лише наглядових функцій, але й запобіжних та виправних дій, тобто функцій активного захисту споживачів. Після виявлених негативних відхилень при діагностиці стійкості страховиків і страхового ринку в цілому регулятор повинен своєчасно виконати уточнюючі перевірки та, у разі необхідності, здійснити коригувальні дії.

Слід зазначити, що існує два підходи нагляду: на основі дотримання вимог та на основі ризиків. Сучасна практика пруденційного нагляду найчастіше ґрунтується на оцінці ризику, для якого характерні принципи превентивності та пріоритетності [6]. Саме завдяки якісного попередження проблем на основі контролю рівня ризиків та завдяки встановленню пріоритетів у проведенні детальних перевірок за рівнем ризику для суспільства досягається ефективність нагляду: підвищення стійкості страхового ринку за рахунок менших фінансових і трудових витрат. При тому, що Концепція чітко визначає, що «відповідно до вимог українського

законодавства, державний нагляд здійснюється за принципом контролю на основі дотримання вимог» [4], вона містить заходи з реалізації нагляду на основі оцінки ризиків. Таке протиріччя концептуальних засад не сприяє формуванню ефективної системи.

Для якісної розробки процесів пруденційного нагляду і елементів його забезпечення авторами вже пропонувалось включити у проект Концепції базові підходи режиму платоспроможності («наріжні камені»), розроблені IAIS, привести у відповідність до міжнародних стандартів структуру пруденційних вимог і правил, систематизувати цілі і задачі пруденційного нагляду, визначити основні ризики діяльності страховика, які будуть підлягати здійснюватись контролю і регулюванню [2]. Але бачення Держфінпослуг проблем, цілей, задач побудови системи пруденційного нагляду залишилось незмінним, незважаючи на те, що національний регулятор страхового ринку має стратегічне завдання забезпечити формування ефективного регулювання та нагляду у сфері страхування з урахуванням принципів та стандартів, рекомендованих IAIS, а також адаптацію законодавства України у сфері страхування до законодавства ЄС [5].

Аналіз сучасного стану державного нагляду та регулювання страхової діяльності в Україні дозволяє відокремити множину проблем, які заважають запровадженню пруденційного нагляду на основі оцінки ризиків:

1. Відсутність галузевих стандартів та рекомендацій щодо побудови систем ризик-менеджменту, загальних принципів ідентифікації та оцінки ризиків страхової діяльності.

2. Відсутність рекомендацій для страховиків щодо управління окремими ризиками діяльності (кредитним, валютним, процентним та іншими), капіталом, ліквідністю, портфелем цінних паперів, методик розробки продуктів, ціноутворення, внутрішнього контролю, тощо.

3. Недостатність інформації у формах звітності страховиків для якісного моніторингу ризиків страхових компаній, відстеження стану та тенденцій страхового ринку, відсутність чітких правил заповнення звітності, невідповідність структури звітів для відображення основних показників страхової діяльності.

4. Нерозвиненість та проблемність методології моніторингу стійкості страхових компаній та страхового ринку на основі ризиків, відсутність методології моніторингу ризиків діяльності страхових компаній.

5. Відсутність у Держфінпослуг методології оцінки операційної діяльності, внутрішнього контролю, стратегічного напрямку, бізнес-плану, управління ризиками, процесу корпоративного управління страховика.

6. Невідповідність законодавства практиці пруденційного регулювання (нерозвиненість пруденційних норм, правил та вимог, зокрема необов'язковість вимог до функціонування систем управління ризиками і внутрішнього контролю у страхових компаніях, відсутність нормативних показників, зважених на ризик, вимог про наявність задокументованих стратегій страховика, вимог до ліквідності та прибутковості, мінімальних стандартів розкриття інформації, стандартів обліку та аудиту).

7. Невідповідність правил та технологій проведення перевірок і інспекцій, які зосереджуються на контролі за дотриманням вимог, а не на сферах, які потенційно можуть завдати серйозних фінансових проблем страховику.

8. Відсутність у страховиків стимулів та розуміння необхідності управління ризиками.

9. Нерозвиненість практики управління ризиками у національних страховиків, відсутність оцінок страховиків щодо реального рівня ризику власної діяльності.

У зв'язку з тим, що існуючі проблеми взаємопов'язані, першочерговість їх вирішення знайдена методом структурування елементів системи. Ієрархічна структура залежності проблем запровадження пруденційного нагляду на основі оцінки ризиків (модель пріоритетності їх вирішення) наведена на рис. 1.

Рис.1. Модель пріоритетності вирішення проблем запровадження пруденційного нагляду на основі оцінки ризиків

На підставі отриманої моделі пріоритетності вирішення проблем (рис. 1) можна зробити висновок, що у формуванні системи пруденційного нагляду обов'язково повинна бути послідовність дій. Це доводить помилковість тези Концепції, що сукупність заходів запровадження нагляду «мають не прямо послідовний характер їх виконання, а можуть здійснюватись паралельно» [4].

Міжнародні експерти зазначають [1], що немає необхідності поспішного копіювання всіх європейських правил і вимог. Важливим є процес обмірковування та обговорення законодавчих норм регулювання страхового сектору в Україні у світовому контексті, а перехід до сучасної моделі пруденційного регулювання краще здійснити через режим Solvency I з запровадженням на першому етапі пруденційного нагляду над основними фінансовими критеріями: мінімальним тарифом, раціональним перестрахованням, адекватними технічними резервами, справедливою та правильною політикою інвестування активів, прийнятним використанням власного капіталу, динамічним розвитком маржі платоспроможності. Враховуючи необхідність приведення у відповідність національного нагляду до міжнародних принципів і стандартів, основні нормативно-правові акти мають поступово оновлюватись та прагнути до побудови «ризикового» режиму пруденційного регулювання Solvency II, а пруденційний нагляд, як складова пруденційного регулювання, - поступово переходить від нагляду за дотриманням вимог до нагляду на основі ризиків.

Значною проблемою концептуального документа є неповнота елементів та заходів для побудови цілісної системи нагляду на основі оцінки ризиків. У Програмі розвитку системи пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами [4] (надалі - Програма) не заплановано завдань щодо забезпечення страховиків відповідною методологічною базою, можливістю підвищити професійний рівень персоналу, зокрема з оцінки ризиків та ризик-менеджменту. Проте заходи з навчання співробітників Держфінпослуг представлені значним обсягом.

Питання повного набору інструментарію для реалізації ефективного нагляду залишилось невирішеним. У Програмі представлений обмежений перелік для розробки. Автори вважають доцільним системний підхід для вирішення цієї проблеми. Формування повного переліку інструментів може бути здійснено через їх систематизацію за видами (превентивні, діагностичні та оздоровчі) та за спрямованістю, яка повинна враховувати напрями нагляду моделі CAMELS і основні причини ризиків [3]. Якщо здійснити таку роботу, то стає очевидним, що Концепція залишила поза увагою необхідність моніторингу стійкості страхового ринку в цілому та своєчасного реагування регулятора на зовнішні причини ризиків. Не плануються Програмою такі важливі завдання як вивчення зарубіжної практики щодо проведення оздоровчих заходів та розробка відповідних рекомендацій (інструкцій) для співробітників Держфінпослуг.

Окремою проблемою, на погляд авторів є заплановане розширення повноважень регулятора без підвищення його відповідальності за якісну діагностику високих ризиків та своєчасне і ефективне оздоровлення фінансових установ та ринку.

Автори вважають, що заплановане Концепцією широке залучення міжнародної технічної допомоги з виконання завдань розвитку системи пруденційного нагляду повинно супроводжуватися належною увагою до національних розробок та переваг обговорення їх зі страховим ринком. Опрацювання проектів документів може та повинно проходити із залученням саморегулювальних організацій та фахівців бізнесу.

Проведений аналіз чинної Концепції дозволяє стверджувати, що державне бачення пруденційного нагляду потребує коригування. Основними напрямками удосконалення майбутньої системи можна назвати такі:

- визначення базових принципів і підходів пруденційного нагляду, сумісних з міжнародними стандартами;
- визначення повного переліку функцій пруденційного нагляду та заходів для побудови цілісної системи забезпечення процесів нагляду;
- розробка конкретного плану дій з урахуванням взаємозалежності проблем;
- чітке формулювання прав і обов'язків регулятора та учасників страхового ринку, зокрема у сфері контролю за діяльністю Держфінпослуг;
- забезпечення механізмів співпраці регулятора з учасниками страхового ринку для розробки погоджених підходів, ідей, рішень відносно побудови ефективного пруденційного нагляду на основі оцінки ризику.

Література

1. Асталос Л. Бачення й Стратегія українського страхового сектору та страхового нагляду (2008-2015) // [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.uainsur.com/ua/tacis/tacis_3.
2. Временко Л., Корват О. Пруденційний нагляд за страховою діяльністю: формування концептуальних засад // Україна Бізнес Ревю. – №16. - 15 квітня 2010. – С. 3.
3. Временко Л., Корват О. Сучасний інструментарій пруденційного нагляду за страховою діяльністю // Економіка розвитку. – 2009. - №2. – С.26-29.
4. Концепція запровадження пруденційного нагляду за небанківськими фінансовими установами в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, затверджено Розпорядженням Держфінпослуг України від 15.07.10 №585. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.dfp.gov.ua
5. Концепція розвитку страхового ринку України до 2010 року, затверджено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.08.05 №369-р. // [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.dfp.gov.ua.
6. Корват О. В. Концептуальні засади пруденційного нагляду за страховою діяльністю // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. – Випуск 253: В 7 т. – Т.ІІІ. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С.793-806.